

‘Corruptie op hoogste niveau’ bij procedure biënnale Venetië

ARTIKEL 28/08/2020 - APACHE - FRANK OLBRECHTS

“Corruptie op het hoogste niveau”. Zo omschrijft kunstenaar Maarten Vanden Eynde de ontknoping van de juryprocedure voor de kunstbiënnale in Venetië 2022. De jury die werd georganiseerd door het departement Cultuur van de Vlaamse Overheid, onder de politieke bevoegdheid van Vlaams minister-president en cultuurminister Jan Jambon (N-VA), koos voor het concept van curator Hilde Teerlinck en kunstenaar Francis Alÿs.

Maar volgens Vanden Eynde verliep de jurering allesbehalve correct. Hij schetst een weinig verkwikkend verhaal met verwijderde persberichten, criteria die niet werden gevolgd en juryleden die zich, door dreigende belangenvermenging in extremis, een week voor de zitting terugtrokken.

Verdwenen persbericht

Na de finale selectie door de jury publiceerde Steunpunt Kunstenpunt, dat artiesten in Vlaanderen en Brussel adviseert en ondersteunt, een persbericht over het winnende concept van Hilde Teerlinck met Francis Alÿs.

In dat bericht werd verwezen naar het verblijf van de kunstenaar in 2016 in Noord-Irak en de impact van oorlog op zijn werk. De oorspronkelijke tekst van dat persbericht werd inmiddels verwijderd. In de nieuwe tekst op Kunstenpunt is van de Irak-reis van Alÿs geen sprake meer.

Dat is allesbehalve toeval, zegt Maarten Vanden Eynde. “Het concept waarmee Hilde Teerlinck de selectie binnenhaalde was al eens gebruikt tijdens de biënnale van 2017 in het Iraaks Paviljoen.”

Teerlincks concept teerde op een ander concept dat Alÿs eerder uitvoerde op uitnodiging van de Iraakse Ruya Foundation. Daardoor voldoet het volgens de kunstenaar niet aan de originaliteitstoets die een voorwaarde was om geselecteerd te worden.

Het aanvankelijke persbericht werd vervangen door een tekst [<https://www.kunsten.be/nu-inde-kunsten/hilde-teerlinck-en-francis-aly-vertegenwoordigen-vlaanderen-op-de-biennalevan-venetie-2022/>] die quasi volledig rond de artiest Alÿs draait en nog weinig informatie geeft over Teerlincks curatorschap. Dat was in de projectopdracht net een essentieel element.

In een reactie zegt Hilde Teerlinck dat ze “niet betrokken was bij het Nederlandse persbericht van de jury. Wij waren samen met Francis Alÿs wel betrokken bij het Engels persbericht.”

Voor het overige gaat ze niet in op het concept zelf en mogelijke overlappingsen met dat van de Ruya Foundation. Zij zegt wel dat het “project niet volledig is uitgewerkt.” “Francis Alÿs is nog maar net begonnen aan de inhoudelijke uitwerking van het concept, hij heeft nog geen keuze gemaakt over de werken die we in de biënnale zullen tonen,” zo klinkt het.

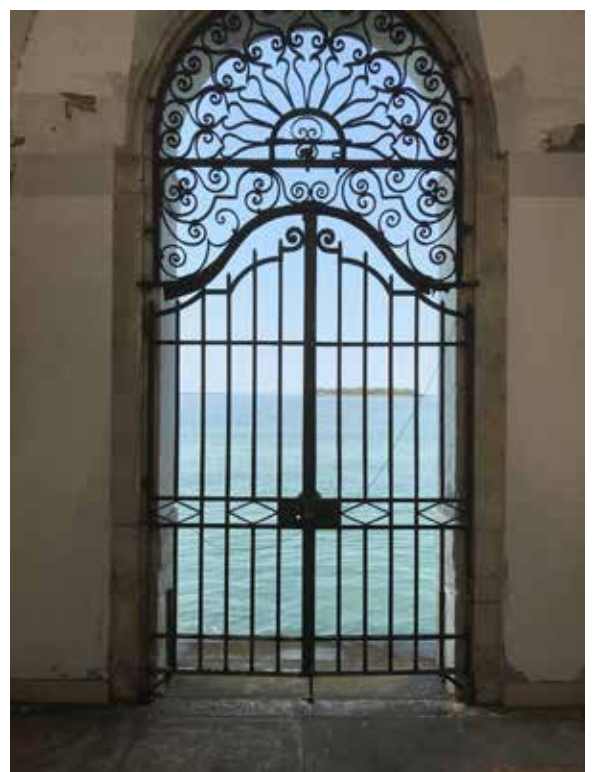
Vanden Eynde geraakte met het project van Enough Room for Space door de preselectie, maar kreeg tijdens de finale beraadslaging te weinig steun.

‘Objectief’

De procedure om voor Vlaanderen een project uit te sturen naar de volgende editie in 2022 van het gerenommeerde tweejaarlijkse kunstgebeuren verliep op zijn zachtst gezegd met horten en stoten. Ze ging gepaard met veel kritiek uit de sector en een vraag in het Vlaams parlement.

Goed een week voor de jury de selectie zou maken voor de Venetië-kandidaat trokken twee juryleden zich op vraag van het departement terug uit de jury. Dat gebeurde na een telefoon van Vanden Eynde waarin hij de vraag stelde naar mogelijke belangenvermenging.

Toen de jury tot een beslissing moest komen, werden drie projecten al snel weggestemd. Twee daarvan, waaronder dat van Vanden Eynde, waren nochtans de enige twee die voldeden aan de verwachting die het departement met de oproep voor een project had gecreëerd. Uiteindelijk koos de jury voor “de kracht van Francis Alÿs” waartegen de twee andere overgebleven voorstellen “niet op kunnen”.

*

Zodoende was het aanvankelijk nagestreefde belang van het curatorschap en het initiële “concept” voor de jury blijkbaar nog van weinig tel. Het departement Cultuur laat daarover weten dat er nog geen evaluatie werd gemaakt van de selectieprocedure. Het is wel van mening dat “het de selectie op een objectieve wijze georganiseerd heeft”.

Snijdende kritiek en frustraties

Het kleine Vlaams-Brusselse kunstwereldje bulkt niettemin van de verontwaardiging over hoe de selectie voor Venetië zijn beslag kreeg, al hullen vele betrokkenen en belanghebbenden zich in stilzwijgen en wil haast niemand on the record getuigen.

Het verdict vanuit de sector over het departement Cultuur is uitermate streng. “Er heerst amateurisme en een manifest gebrek aan luisterbereidheid naar het artistieke veld, en al te vaak mispakt men zich door haastwerk” zo klinkt het, “en zeker niet alleen in dit dossier”.

Maarten Vanden Eynde laat zich wel open en bloot negatief uit over hoe het departement de procedure heeft voorbereid en heeft begeleid. Aanvankelijk merkte hij alleen de bedenkelijke, weinig professionele gang van zaken op waarmee de jury en de Vlaamse administratie het verloop van de besprekingen coördineerde. Naar eigen zeggen besepte hij pas aan het einde dat de hele procedure niet eerlijk is verlopen: toen het persbericht over het winnende concept op de site van Kunstenpunt werd gewist.

Vanden Eynde: “Toen het persbericht werd gewist, werd voor mij duidelijk dat het niet louter om amateurisme ging, maar dat niet iedereen dezelfde kansen heeft gekregen.”

“Toen werd voor mij duidelijk dat het niet louter om amateurisme ging, maar dat niet iedereen dezelfde kansen heeft gekregen”, zegt Vanden Eynde. Het project van Alÿs dat nu online staat, is niet langer een curatorieel concept (‘curatorial concept’) terwijl dat net het uitgangspunt was van de selectieprocedure.

Het eerder ingediende conceptvoorstel was al eens uitgevoerd, met name tijdens de invulling van het Iraakse paviljoen in 2017 door de Ruya Foundation.

Bij een vergelijking van een perstekst van de Ruya Foundation en het conceptvoorstel van Hilde Teerlinck valt inderdaad op hoe sterk de uitgangspunten op elkaar lijken.

In het conceptvoorstel van Teerlinck uit het verslag luidt het:

“

Het startpunt van dit voorstel was een notitieboekje van Francis Alÿs van toen hij negen dagen doorbracht bij het Koerdische leger in Mosul tijdens de gevechten tegen IS [in 2016 /FO]. Daarin stelt hij zich de vraag: ‘Wat betekent het om kunst te maken terwijl steden als Nimrud en Palmyra vernietigd worden?’ Het vernietigen van het bestaan tegenover het creëren om te overleven.” Het is duidelijk dat dit idee in weinig verschilt van wat de Ruya Foundation beoogde in de samenwerking met Alÿs voor de invulling van het Iraaks paviljoen tijdens de biënnale van 2017.

“Dit is de meest flagrante inbreuk op de zogenaamde originaliteit van het voorstel”, zegt Vanden Eynde. “Als het plan wegvalt, zoals we intussen lezen in het ‘gecensureerde’ nieuwe persbericht, dan wordt er niet meer voldaan aan de voorwaarden die door de commissie zelf zijn opgesteld: namelijk het indienen van een [origineel] curatorial concept.”

*

Conflict of interest

Eerder, begin juni, en slechts een goede week voor de finale jurybesprekingen, was al een kleiner bommetje gebarsten. Vanden Eynde richtte zich telefonisch tot het departement met de vraag of er met twee juryleden geen probleem kon ontstaan door belangenvermenging. Jurylid (en curator) Devrim Bayar is bij Wiels immers een rechtstreekse collega van Zoë Gray die met een project rond kunstenaar Kasper Bosmans nog tot de kanshebbers behoorde voor Venetië 2020. Els Wuyts is dan weer een onmiddellijke collega van Till-Holgert Borchert en Michel Dewilde van de Triënnale Brugge van 2021, die een concept rond kunstenaar Jan De Cock voorstelden.

Na het telefoontje van Vanden Eynde stuurde het departement op 4 juni een mail naar de betrokken juryleden die zich nadien, zo klinkt het, uit eigen beweging terugtrokken. Uit gelekte mails blijkt echter dat er intern toch enige ophef over de zaak ontstond.

Waarom werd het probleem van mogelijke belangenverstremming pas een week voor de finale juryberaadslaging aangekaart en aangepakt? En waarom gebeurde dat pas nadat een kandidaat erop wees? Op 28 februari tijdens de vergadering voor de preselectie werd alleszins duidelijk genotuleerd dat de juryleden “onpartijdig en objectief moeten zijn”.

De verklaring die het departement daarvoor aan Apache geeft, doet de wenkbrauwen fronsen:

“Aanvankelijk vertrouwde het departement erop dat de twee juryleden die een betrokkenheid hadden een objectieve houding zouden aannemen. Die betrokkenheid werd ook pas duidelijk na de eerste juryvergadering. Aanvankelijk vond het departement dat de jury als een geheel het volledige traject van de selectie tot een eind kon brengen. Maar na het bezwaar van een van de kandidaten besliste het departement om twee juryleden te vragen zich terug te trekken. Op dat moment werd immers duidelijk dat de objectiviteit in het gedrang kon komen.”

Departement in crisis

Het probleem met de jurysamenstelling is des te relevanter in het licht van een antwoord van cultuurminister Jan Jambon op een parlementaire vraag van Stephanie D’Hose (OpenVld) eind april. Jambon verklaarde toen:

“Het departement heeft extern en intern mogelijke juryleden afgetoetst en een voorstel aan mij geformuleerd. In overleg met mijn kabinet is de huidige jury samengesteld.”

Belangenorganisatie voor kunstenaars NICC legt de vinger op de pijnlijke wonde. De organisatie communiceerde de afgelopen maanden meermaals met verantwoordelijken op het departement om hen te wijzen op inconsequenties en gevaren:

“Het lijkt erop dat men op het departement moeite heeft om de sector werkelijk inspraak te geven. Dat blijkt uit meerdere dossiers, en dus ook uit de voorbereiding en het verloop van de procedure voor de kunstbiënnale Venetië. Wij hebben niks tegen een competitie of een jury an sich. Alleen moet zo iets professioneel en tijdig worden aangepakt,” zegt Yannick Ganseman van NICC. Ook de aanwezigheid van iemand van Kunstenpunt (Dirk De Wit –juryvoorzitter zonder stemrecht) maakt velen ongemakkelijk.

Daarover zegt NICC:

“Kunstenpunt kan je beschouwen als een verlengde van de administratie, dat er sterke banden mee heeft. Een voorzitter, zelfs zonder stemrecht, zouden zij eigenlijk niet mogen leveren doordat er op die manier een schijn van partijdigheid ontstaat.” De misstappen en het gebrek aan professionaliteit zijn de laatste jaren toegenomen, klinkt het nog. “De laatste jaren is er veel expertise weggevloeid op het departement. Daardoor is er onvoldoende kennis van de beeldende kunsten en een te beperkte visie op het veld. Het kabinet Jambon lijkt intussen te weinig op de hoogte van wat er gaande is op de administratie en toont zich (te) weinig begaan met de kunstenaars.”

Binnen de sector wijzen velen erop dat het departement sterk is verzwakt sinds de benoeming eind 2015 van toenmalig directeur van Museum M in Leuven, Luc Delrue tot secretaris-generaal van het departement Cultuur, Jeugd, Sport en Media (CJSM).

*

Afvalkoers van 6 naar 3

Hoe dan ook toont het einde van het juryverslag van de zitting op 12 juni hoe de juryberaadslaging haast in een farce onttaarde. Een lectuur van het verslag leert dat ‘en cours de route’ regels werden opgesteld, wat ook door het departement werd bevestigd.

Voorafgaandelijk – zo meldt het verslag – deed “de jury de spijtige vaststelling dat slechts twee van de zes voorstellen echt beantwoorden aan de verwachting die door de oproep was gecreëerd dat de curatoren een meerlagige tentoonstelling zouden voorstellen.”

Het ging hier over de projecten van: *Till Holger-Borchert & Michel Dewilde met An Demeester en Jan De Cock * Enough Room for Space van Maarten Vanden Eynde, Marjolijn Dijkman e.a.

De andere vier voorstellen zijn “solotentoonstellingen met een eerder beperkte complexiteit”. Die worden toch weerhouden omdat dit criterium volgens het departement niet “uitsluitend” was (dus omdat de jury deze verwachting blijkbaar niet als een voorwaarde beschouwde om in aanmerking te worden genomen/FO).

Ook de andere vier projecten bleven met andere woorden een kans maken.

Bij die ‘solo-projecten’ ging het om:

- *Hilde Teerlinck met Francis Alÿs
- *Heidi Ballet met Anne Teresa De Keersmaeker
- *Zoë Gray samen met Kasper Bosmans
- *Christophe Slagmuylder samen met Sarah Vanhee

“Een beslissing is bij voorkeur unaniem, indien nodig kan er gestemd worden”, zo liet de jury in een eerder verslag optekenen. Toch kwam het tot een stemronde waarin elk (stemgerechtigd) jurylid een top-3 opstelde.

Pas toen bleek dat er geen eensgezindheid was, lijkt er te zijn afgesproken om van 6 eerst naar 3 te gaan. Op basis van welk criterium zou men nadien uit de laatste drie kiezen? Het juryverslag blijft heel wat vragen oproepen, en doet insiders gewagen maken van een vaudeville en een schertsvertoning.

In ieder geval besloot de jury dat de drie voorstellen met de minste aanhang moesten sneuvelen. Onder de afvallers zaten net de projecten van Vanden Eynde (dat nergens in de top drie voorkomt) en het project van Till Holger-Borchert & Michel Dewilde (dat slechts eenmaal in een top drie) voorkomt. Daarnaast sneuvelde ook het solo-project van Christoph Slagmuylder met Sarah Vanhee in de 'eerste ronde'.

Kiezen tussen 'spannend' en 'gevestigd'

De beraadslaging eindigde met de keuze tussen de drie overgebleven projecten waarbij de jury een afweging maakt tussen het criterium 'spannend' (waaraan Zoë Gray/ Casper Bosmans en Heidi Ballet /Anne Theresa De Keersmaeker voldeden) en het criterium gevestigd (dat opging voor Teerlinck / Alÿs). De jury koos er unaniem voor dat het criterium 'gevestigd' de doorslag moest geven en motiveerde dat zo:

“Hilde Teerlinck reikt met Francis Alÿs een kans aan die je moeilijk kan laten gaan [...] Beide voorstellen kunnen niet op tegen de kracht van Francis Alÿs.”

Het oogt op z'n zachtst allemaal weinig doordacht. De jurybespreking voor de vorige 'Vlaamse' afvaardiging (in 2016), die destijds veel kritiek kreeg, verliep in vergelijking met deze van 2020 bijzonder sereen. Als we tenminste mogen afgaan op de verslagen.

Toen besloot de jury “unaniem” om het voorstel van Dirk Braeckman en Eva Wittocx voor te dragen omdat het het best voldeed aan “de criteria van de oproep en het meest evenwichtige [was] wat betreft het concept en de uitwerking, de artistieke visie en de praktische en organisatorische haalbaarheid.”

Het wijzigen van de criteria maakt ook dat het antwoord van Jan Jambon in het Vlaams parlement op de vraag van Stephanie D'Hose over de samenstelling van de jury zonder grond blijft:

“Het is onze indruk dat, door de nadruk te leggen op het voorafgaande proces van de curator, dat een grotere groep kunstenaars kans maakt om voor het paviljoen in aanmerking te komen. Ook kunstenaars die met een andere procedure misschien minder kans maken om in het vizier van een jury te komen.”

Hetzelfde antwoord kreeg NICC-lid Yannick Ganseman overigens toen hij een kritische vraag stelde over de vereiste opdracht met curator.

Het bedenkelijke verloop van (de aanloop naar) de laatste jurydag doet de vraag rijzen of andere krachten een rol hebben gespeeld. Welke rol speelde de terugkeertentoonstelling, die de tentoonstelling mag overdoen in een van de Vlaamse instellingen? Welke evenwichten werden gezocht tussen de verschillende instellingen en musea?

Het departement benadrukt alleszins ongevraagd dat “het departement op geen enkel moment de procedure heeft aangewend of beïnvloed met het doel om bepaalde kandidaten te bevoordelen of te benadelen.”

Het kabinet van cultuurminister Jambon reageerde niet op vragen van Apache. Ook de voorzitter van de jury, Dirk De Wit (Kunstenpunt), ging niet in op onze vragen.

*

(Beeldessay door Jan De Cock naar origineel artikel, verschenen op website Apache 28 augustus 2020)

* Alle beelden en afgebeelden zijn doelbewust zonder titel en/of naam.